

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ulusallaşma Çabaları ve Sağlık Alanında Yapılan Ulusallaşma Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Nationalization Effort in the First Years of Turkish Republic and Evaluation of Nationalizational Studies in Health

Hülya ÖZTÜRK^a,
Nilüfer DEMİRSOY^a

^aTıp Tarihi ve Etik AD,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi,
Eskişehir, TÜRKİYE

Received: 18.04.2018
Received in revised form: 18.06.2018
Accepted: 18.06.2018
Available online: 28.02.2019

Correspondence:
Hülya ÖZTÜRK
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi,
Tıp Tarihi ve Etik AD, Eskişehir,
TÜRKİYE/TURKEY
hulyaozturk33b@hotmail.com

ÖZET Yeni kurulan Türk Devleti, Türkleştirme politikalarına ve millet esaslı bir ideolojiye yönelmiş, hem millet esasına dayalı hem de farklı ırklara sahip Anadolu coğrafyasını millileştirmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ulusallaşma politikaları değerlendirilmeye çalışılmış, Türk milliyetçiliğine dair Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatta olduğu dönem içerisinde pek çok alandaki ulusallaşma çabaları ve bunların sağlık alanına yansımaları döneme ait kaynakların taranması yoluyla incelenmiştir. Türk vatandaşlarının sağlığı ve sağlamlığı fikri "Ulus Devlet olma" anlayışı "Sağlık alanında ulusallaşma"nın da önayağı olmuştur. Sağlamlık ve sağlıklılık, fiziksel boyutta ve genler üzerinde değişime yol açabilecek yapısı yüzünden ayrı özen gösterilen düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu düzenlemeler içerisinde; "evlenme yaşının düşürülmesi, "bekârlık vergi"si uygulaması, evlenen çiftlerin kanunen zorunlu olarak tıbbi muayeneye tabi tutulması, bulaşıcı ve sair hastalıkların evlenmelerinin yasaklanması, kasten çocuk düşürmenin suç olarak belirlenmesi, gürbüz çocuk yetiştirme politikaları ve yarışmalarının düzenlenmesi, okul müfredatlarına terbiye-i bedeniyeye derslerinin konulması, kadınlara yegâne iş olarak anneliğin önerilmesi" gösterilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi; ulusallaşma; etik; nüfus düzenlemeleri

ABSTRACT The newly established Turkish state was directed towards Turkification policies and towards a national -based ideology, and, aimed at nationalizing the Anatolian geography, which is national-based, and constituted from different ethnic groups. In this study, the nationalization policies in the first years of Turkish Republic was attempted to be evaluated, and, the Turkish nationalism-related nationalization studies in many fields in the period when Mustafa Kemal Atatürk was alive, and their reflections on the health care field were investigated through scanning the sources of the period. The ideas of the health and stability of Turkish citizens, "becoming a nation state" pave the way to "nationalization in the field of health." Strength and health were subjected to distinctively cared regulations, due to having structure that can cause changes in the physical dimension and on the genes. Some of these regulations are "the decrease of marriage age"; application of celibacy tax; subject married couples to medical examination that is mandatory by law; forbidden of the marriage of those with infectious and other diseases; identification of deliberate abortion as an abuse; sturdy child raising policies and arrangement of relevant competitions; inclusion of physical education lessons in school curricula; suggestion of maternity to women as a unique work."

Keywords: Republican period; nationalization; ethics; regulations of population

Darwin'e ait evrim düşüncesinin, Francis Galton tarafından kurgulanmasının yankıları Osmanlı'da da işitilmiştir. Evrim düşüncesinin Osmanlı'daki etkisi "Türlerin, değişmez bir biçimde yaratılmadığı, doğal yasalara göre tek bir atadan evrilen ve evrilmekte olan türlerin bu süreçte pek çok değişim yaşadığı, bu sürecin yavaş yavaş yaşandığı, özsel bir değişimle pek çoğunun ortadan kalktığı ve kalkmakta olduğu"

fikrinin Tanzimat aydınlarına yansımaları ile görülmektedir.^{1,2} Siyasal olarak ise düşünce, devlet içindeki farklılıkları resmi “Türk” kimliği altında eritmek, Osmanlı’nın çok-kültürlü ve milletli mirasını ortadan kaldırmak, devlet içerisindeki değişik ırklara ait unsurları homojen Türk ulusuna dönüştürmeye çalışarak, kendine bağlı ulusların kaybını yaşayan Osmanlı Devleti’ni kurtarmak için koruma ve korunma güdüsü ile bağlantılıdır.^{1,3}

Osmanlı aydınlarının temel sorunu “yok olmama” kaygısıdır. Tanzimat dönemi, darwinizm görüşünü Baha Tevfik, Bedi Nuri, Suphi Ethem, Memduh Süleyman gibi isimler; meşrutiyet döneminde ise Mehmet Emin Yurdakul, garpcı olarak bilinen Abdullah Cevdet, Ethem Nejat, Mehmet Şemseddin Günaltay, Celal Nuri, Nafi Atuf Kansu ve M. Kemal Atatürk gibi pek çok düşünür takip etmiştir. Söylemlerinde ve eserlerinde “Yaşamak Kavgası” başlığı altında topladıkları görüşlerini; yaşamın bir mücadele olduğu, her günün “savaş durumu” ile çevrildiği ve uluslararası arenada toplumu güçlü ve fit bir hâle getirmenin gerekliliği üzerine kurmuşlardır. I. Meşrutiyet döneminin Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirleri, 1900’lü yılların başlarından itibaren yerini Türkçülük fikrine bırakmış; böylelikle sosyal darwinizmin Osmanlı Devleti’ne etkileri, Türk Kurtuluş Savaşı ile yeni bir devlet kuran Türkler için bir ideolojik yaklaşıma dönüşmüştür.^{1,2}

1900’lü yıllar millet-ırk kavramının oluşmasında, siyasi düşünce ve amaçların hayata geçirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstün bir ırk, saf kan, ırk ıslahı (öjeni) gibi bazı kavramlar bu dönemin en önemli tartışma konularıdır.¹ Milliyetçilik, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de üzerinde tam bir uzlaşma olmayan bir kavramdır. Anderson’ın dediği gibi “milliyetçilik en az 200 yıldır kabul edilmesine rağmen hâlen bu denli çetrefilli ve tartışma götüren ikinci bir siyasi fenomen bulmak neredeyse imkânsızdır.” Bunun en önemli nedeni, devletlerin millet tanımlarındaki farklılıklarıdır.⁴ Türk devletinin ulusallaşma çabaları içerisinde ise millet kavramının algılanışı şu şekildedir: Afet İnan’ın “Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları” adlı kitabında verilen bilgiye göre, Mustafa Kemal Atatürk’ün “millet” ta-

nımı; “zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatta samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet namı verilir.”⁵

Ayrıca, bu millileşme tarih ve antropoloji çalışmalarının önemsenmesine dayanan ve bu doğrultuda benimsenen yapısının yanında, hem millet esasına dayanmalı hem de farklı ırksal özelliği sayesinde herkesi millileştirmeliydi.³ Bu ideolojinin haritası “Ziya Gökalp’in “hars kavramı”ndaki Anadolu Coğrafyası’nın demografik farklılıklarını ana dil ve sosyalleşme sayesinde bir potada eritebilmek” olarak belirlenmiştir.⁶⁻¹⁰ Medeni haklardan faydalanmayı öngören, vatandaşlık veren, dini ilişkilere dayanmayan bir millet meydana getirmenin yegane yolu bu kavramı işletebilmektir.^{11,12} Hars kavramı tüm azınlıkları dil ve kültürde birliğe çağırarak, topluma müşterek “vicdan”da birleşmeyi önermekteydi.^{3,10}

Bu çalışmada, Türk milliyetçiliğinin ve millet kavramının oluşma sürecinde “Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in kuruluşundan süregelen birikiminin (ön milliyetçiliğin), ulus-devlet ideolojisine dönüştüğü ilk evrenin (1923-38) incelenmesi amaçlanmıştır.

AMAÇ

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti’nin erken cumhuriyet dönemi ve sonrasında ulusallaşma doğrultusundaki politikaları değerlendirilmeye çalışılmış, Türk milliyetçiliğine dair erken Cumhuriyet dönemi ve Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatta olduğu dönem içerisinde pek çok alandaki ulusallaşma çabaları ve bunların sağlık alanına yansımaları incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Yeni Türk devletinde ulusallaşma çabaları temel alınarak veri toplama yöntemi ile dönemin gazete ve dergileri, TBMM zabıt cerideleri kullanılarak birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin birbirleriyle ilişkileri değerlendirilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

YENİ TÜRK DEVLETİ VE TÜRLÜK MESELESİ

Sağlık alanındaki ulusallaşma çabalarına bakmadan önce; tarih, dil, kültür ve iktisadi hayat gibi bazı alanları gözden geçirmek kuruluş sürecini tamamlayan yeni Türk devletinin ulusallaşmaya harcadığı çabayı görmek açısından önemlidir. Sağlık alanında ise Ulus-Devlet anlayışı, nüfusu iyileştirilme çabaları ile değerlendirilmiş ve dönemin önemli hekimlerinin bu husustaki görüşlerine yer verildikten sonra, sağlıklı bir nüfus oluşturabilme adına dönemin bulaşıcı hastalıkları ve onları önleme adına yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

ULUS-DEVLET İDEOLOJİSİNİN CUMHURİYETİN İLK DÖNEM POLİTİKALARINA YANSIMALARI

Osmanlı Devleti çok uluslu yapıda olmakla birlikte; tebaa kavramına göre şekillenmiş, resmî bir Türk kimliği ortaya koymamıştır. Fransız İhtilali ve sonrası bazı ulusların Osmanlı'dan kopma istekleri ve bu doğrultudaki eylemleri sonrasında Anadolu'ya sıkışmış yeni bir devlet kurulmuş, kurulan bu ulus devlet kapitalizm ile sosyalizm arasında "Türk Modeli" fikrini savunan bir kadro hareketi ile yapılanmıştır.¹³

Türk modeli fikri kendisini Lozan Barış Anlaşması'nda göstermiş, azınlık konusu barış konferansında temel konulardan olmuştur. Türk devleti, tüm milli ve dini unsurların bağlı olduğu bir medeni kanun ile tüm halkı hukuken Türkleştirmeyi amaçlamıştır. Zamanla Türk Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu gibi kanunlara da tabi tutulan azınlıkların hukuken Türkleştirilmesi sağlanmıştır.¹⁴⁻¹⁶ Osmanlı Devleti içerisinde kendilerine ait kanun ve uygulamalara sahip azınlıklar, devletin hukukta tekelleşmeye gitmesiyle birlikte, her Türk vatandaşı gibi devletin resmî kanunlarına uyma gerekliliğinin ortaya çıkmış olduğu söylenebilmektedir.

28 Nisan 1930 yılında Türk Ocakları'nın VI. Kurultayında Atatürk'ün direktifleriyle Afet İnan, Türk tarihi ve Türklerin kökenleri meselelerini çözüme kavuşturmak adına bir cemiyet kurulması için öneri vermiş, 1931 yılında Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla adı "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" olarak değişen cemiyet, Türk Tarihi konusunda

eğitim amaçlı çalışmalar düzenlemiştir.^{17,18} Türk dilinde Sümer isimlerine yer verilmesi, cadde ve sokakların bu isimlerle adlandırılması, devlet bankalarına Sümer Bank ve eti (hitit) bank gibi isimlerin verilmesi, Türklerle Hind-Avrupalıların Menşei Birliği adı altında Türkiyat sahasında önemli bir eser ortaya konması da Türklerin menşei ile ilgili bir yargı oluşturulmaya yönelik çalışmalardanır.¹⁸⁻²¹

1931-1938 yılları arasında, tüm farklılıkları milliyetçilikle birleştirebilmek için "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası düzenlenmiş, Balkan ülkelerinde Türkçe konuşanlar örneklenmiş, Türk lirasının bazı ülke paralarına göre daha itibarlı olduğu vurgulanmıştır.^{18,20}

Ulusal öz için dilin Türkleştirilmesi ve güneş dil teorisinin hayata geçirilmek istenmesi de ulusallaşma çabaları içerisinde gösterilebilmektedir. 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'de alfabe değişikliğine gidilmiş, dil komisyonunun girişimleri beklentileri sağlayamayınca sadece dil ile uğraşacak bir kurum, dönemin milletvekili ve politikacıları tarafından 12 Temmuz 1932 tarihinde kurulmuş, 1936 yılındaki kurultayda cemiyetin adı "Türk Dil Kurumu" olmuştur.²¹⁻²⁴

Toplum, hukuk ve eğitim alanlarının yanında sermaye ve emek piyasası da Türkleştirme çabalarından etkilenmiştir. Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Meslekler Hakkında Kanun ile Türk vatandaşı olmayanların alanı daraltılmış, bazı meslekler sadece Türklere tahsis edilmiş, limanlar millileştirilmiş, böylelikle kaptan kılavuz ve mürettebatın Türklerden oluşması, şoför ehliyetlerinin gayri Müslimlere verilmesi yeniden düzenlenmiştir.^{6,25,26} 20 Nisan 1926 tarihinde Türk karasularında ticaret yapma hakkının yalnız Türklerle ait olduğu ile ilgili kanunu takiben, bu durum bir bayram kabul edilmiş ve Kabotaj Bayramı her yıl tatbikatlar ile kutlanmaya başlanmıştır (Resim 1).²⁷⁻²⁹

İstanbul Darülfünü'nün yayını olan Türk Antropolojisi Mecmuası'nın, ulusallığı ön planda tutan yapısıyla dönemin ulusallaşma çabalarına katkı verdiği görülmektedir. Mecmua incelendiğinde; antropolojinin önemsenmeye başladığı, Türkiye'de toplum mühendisliğinin kuramsal te-

TÜRKİYE'DE TÜRK VATANDAŞLARINA TAHSİS EDİLEN SANAT VE HİZMETLER HAKKINDA KANUN (1)	
Kanun Numarası :	2007
Kabul Tarihi :	11/2/1932
Yayımlandığı R. Gazete :	Tarih : 16/6/1932 Sayı : 2126
Yayımlandığı Düstur :	Teslis : 3 Cilt : 13 Sayfa : 512
<p>Maddesi 1 - Türkiye Cumhuriyeti dahilinde aşağıda gösterilen sanat ve hizmetler muhtasarın Türk vatandaşları tarafından yapılır. Bu sanat ve hizmetlerin Türk vatandaşları dışındakiler tarafından yapılması memnundur.</p> <p>A) Ayak satıcılığı; çalgıcılık; fotoğrafçılık; berberlik; mücezzelik; sim-sarılık; sığma; hakikî ve hayali imalatçılık; borularında mübayaacılık; Devlet imalatlarına tahsis müddetinin kısıtlılığı; ayakkabılara terzicilik ve rümelilik; anı sanatı, demir ve diğer sanatçı işçilikleri; umumî nakliye vasıtaları ile su ve toprak ve tesbih ve mübadele işlerinde hazırlama ve muamele işçilik; karada tahsis ve tahsis işleri; şoförlük ve muvazirlik; sığınma emniyeti her türlü muamelelerine tahsis müddetinin, apartman; hane, otel ve diğerlerinde beşliklik, köpçülük, odabaçılık; otel, han, hamma, kahvehane, grüve, dantel ve benzerinde kâhîr ve erbab hizmetçilik görevleri ve servanlık; her nevi müzik ve şarkıcılığı.</p> <p>B) Dayatılık ve kışiyatılık (2)</p> <p>Maddesi 2 - İcra vekilleri Mevâzi Kararıyla rühsatı mahsusla ita kılınmadıkça aşağıda sayılan sanatlar ecnebiler tarafından icra edilemez.</p> <p>A) Tayyare müzikçiliği ve orkestrası.</p> <p>B) Devlete veya vilayetlere tahsis müddetinde veya belediyeler ile bunlara tahsis tahsis hizmetleri.</p> <p>Maddesi 3 - Bu Kanunda Türk vatandaşlarına tahsis edilmiş olan sanat ve hizmetlerin ecnebi tebaasına tarafından icrası, icabında, İcra vekilleri Mevâzi Kararıyla memnundur.</p> <p>Maddesi 4 - Aşağıdaki hizmetlerde istihdam olunan ecnebiler bu kanun hükmünden müstesnadır.</p> <p>(1) Bu Kanun, 8/4/1932 tarihli ve 2318 sayılı Serbest Bölgeler Kanununa aykırı hükümleri içermez kanunun 12 nci maddesi gereğince uygulanmaz.</p> <p>(2) 25/9/1981 tarihli ve 2527 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince yetkili makamlardan izin alınması şartıyla bu maddede belirtilen meslek ve sanatlar Türk soylu yabancılar tarafından yapılabilir.</p>	

RESİM 1: Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanun, resmi gazete.

melinin Émile Durkheim'dan Eugéne Pittard'a kaydığı, vatandaşlık vurgusu yapılsa da milli ve etnik temaların yoğun işlendiği fark edilecektir.³⁰ Dergide Nurettin Topçu'nun 1939 yılında kaleme aldığı "Benliğimiz" adlı yazısında, "Benliğimize dönme ihtiyacı duyduğumuz şu günlerde 'biz kimiz' sorusunun büyük önem taşıdığı" altı çizilmiştir. Yazısına İncil'den "bizimle olmayan bize düşmandır." alıntısıyla başlayan Nurettin Topçu, "Benliğe dönme ve milliyet esaslı bir yol izlenmesinde." ısrarlıdır. Yine Tevfik Fikret, "Milliyet bizim duyuş ve inanış tarzımızı tayin eden başlıkların yekûnudur." diyerek milli bir duruş ortaya koymuştur.^{30,31}

1933 yılında Üniversite Reformu ile Darülfünun kapatılmış, yeni açılan İstanbul Üniversitesi, medrese tarzı eğitim anlayışından milli kültüre yönelik bir eğitim programına yönelmiştir.^{29,32,33}

ULUS DEVLET ANLAYIŞININ SAĞLIK POLİTİKALARINA ETKİLERİ

Öjenik çalışmalar, gelecek nesiller ve ırk sağlığının sağlanması için insan bedenine ve hayatına hükmedilmesi fikri olup; ulus devlet olma çabaları içerisinde, modernleşme ve medenileşme projesinin nüfus ve insan bedeni üzerinde öngörüldüğü siyasetin bir boyutudur. 20. yy'ın başları ırk kavramı serüveninde tüm dünya için olduğu gibi yeni Türk devleti için de siyasi amaçların hayata geçirildiği döneme denk gelen yapıyla bilinmektedir.³⁴

Atatürk'ün meclis konuşmalarından birinde yapmış olduğu sağlık durumumuzu özetleyen söylemlerine bakıldığında; "Ulus Devlet olma" ve "Sağlık alanında ulusallaşma" çabaları için bulaşıcı ve salgın hastalıklar sınırlandırılıp engellenmeli, sınırlı bir salgın eğilimi göstermiş olan hastalıklar, zamanında sağaltım ve koruyucu önlemlerin alınmasıyla önlenmeye çalışılmalı, bulaşıcı ve salgın hastalıklarla savaşıma ayrı bir önem verilmelidir. Bu durumlarda en önce akla gelen sağlık önlemi, uygulamada etkili olacak biricik hekimler ve sağlık memurları sayesinde gerçekleştirilebilir. Geçen yıl (1922) ülke içinde memur olarak atanan hekim miktarı 337, sağlık memurlarının adedi 434 idi. Ülkenin gereksinimini sağlamaktan uzak olan bu miktarın bu sene... Hekimlik aylıklarının artırımı ve aynı zamanda mektepten çıkacak hekimlerimize zorunlu hizmet yükleme ve fazla hekim yetiştirilmesi ilkesine yönelmek yoluyla bugün görülen boşlukların doldurulması düşünülmektedir... Bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı insanları koruma konusunda büyük hizmetleri görülen aşılama hazırlamak ile meşgul Hıfzıssıhha Kurumlarımız tam başarı ile çalışmasına devam ve savaşıma yararlı hizmet yerine getirmektedirler. 1921 senesi içinde üç milyon kişilik çiçek aşısı yapabildi Sivas (Hıfzıssıhha) Kurumu, geçen yıl içinde beş milyon kişilik çiçek aşısı, 537 kg kolera, 407 kg tifo aşılama üretmiş ve bunlar halka yaygın biçimde uygulanmıştır... dönemin sağlık uygulamaları hakkında fikir edinilebilme kolaylaşmaktadır.^{34,35} Yine M. Kemal'e ait; "Kendine devrimin ve devrimciliğin çeşitli ve yaşamsal görevler verdiği Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman üzerinde dikkatle durulacak ulusal sorunumuzdur (milli davamızdır). Çünkü Cumhuriyet; düşünsel, bilimsel ve bedensel bakımdan güçlü ve yüksek düzeyli koruyucular ister" (TBMM açış konuşmasından, 1935). Bu sözlerle ilgili olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün (1947) sağlık tanımı ile benzerlik gösterdiğini söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmekle birlikte, Atatürk'ün yeni kurulan bu devletten ve nesillerden beklentisini göstermesi açısından çok önemlidir. Sağlık durumunun yanında "sağlamlık" üzerine yapılan vurgu da çok önemlidir; "Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman üzerinde durulacak ulusal sorun

olarak belirlenmiş, bir ulusun hasta olmasının, o ulus için yıkım olacağı belirtilmiştir. Kurtuluş, toplumdaki hastalığı tanıyıp sağaltmakta görülmüştür. Sağaltım bilimsel olmalı ve sağlıklı öğelerin artırılması, sağlıksız olanların azaltılması ile insan soyunun gelişmesi sağlanmalıydı.³⁴

Öjenizmin kökleri çok daha önceye ittihat ve terakkideki sosyal darwinizme kadar götürülse de asıl etkilerinin görüldüğü dönemin 1920'li yıllardan sonraya, özellikle 30'lu ve 40'lu yıllara tarihlendiği bilinmektedir.³⁶ Pek çok savaş vermiş, nüfusunun çoğunu kaybetmiş yeni Türk devletinin modernleşme projesi içinde nüfusunu hızla artırmak, ilerleme yolunda gerekli nüfusa erişmek öngörülmekteydi. Cumhuriyetin kurulması ile 1965 yılına kadar geçen dönemde pro-natalist politikalar nüfus siyasetinin temelini oluştursa da dünyada da yaygın olan öjenik kaygılar ülkemizde aydınlarca da benimsenmişti. Uygulamalar göstermektedir ki artması gereken nüfusun sadece niceliksel değil, niteliksel olarak da olmasının gerekliliği, sağlıksız, kalabalık bir nüfusun milli ekonomik kalkınmaya zarar vereceği düşünülmekte, bu doğrultuda bir artış beklenmekteydi. Konuyla ilgili ilk örnek; 1927 yılında Dr. Fuad'ın, Kuzey Amerikalı Margaret Sanger'in "Family Limitation" adlı kitabından yaptığı çevirisinde, çok sayıda çocuk yerine iyi yetişmiş çocukların sosyal hijyen ve gelecek nesil ıslahı açısından iyi olduğundan bahsetmesiyle olmuştur.^{3,36}

1917 yılına ait Hukuk-u Aile Kararnamesi, muhafazakârların ve azınlıkların tepkileri sebebiyle yürürlükten kalkacak olsa da Ankara'da kurulan meclis ve Ankara hükümeti kararnameyi neredeyse hiç değiştirmeden -özellikle çok eşlilik konusu değişmeden- 1926 yılına değin kullanmaya devam etmiştir. İsviçre Medeni Kanunu'nu model alan yeni hukuk sisteminde ise çok eşliliğe son verilmiş olsa da nüfus artış politikalarına devam edilmiştir.^{37,38} Nüfus artırma çalışmaları ile çocuk sahibi olmanın teşvik edildiği bu dönemde, "1 Mart 1926 tarih ve 765 sayılı Ceza Yasası'nın Kasten Çocuk Düşürmek ve Düşürtmek Cürümleri kısmındaki 468. Madde küretajı yasaklamakta, gebeliğini sonlandıran kadına ve kişiye 2-5 yıl arasında hapis cezası öngörmekteydi. 1936 yılına gelindi-

ğinde ise bu maddeye ek olarak, "İrkin devamlılığını ve sağlığını tehlikeye düşürmek" suç kabul edilmiş, "ırk" meselesinin dönem için önemi ortaya konmuştur. Yine 1936 yılında bu faslın adı "İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler" olarak değiştirilmiştir. Türk Devleti'ndeki resmî evlenme yaşı 1938 yılında çıkarılan bir yasayla (3453 sayılı yasa) erkekler için 17, kadınlar için 15'e indirilmiştir. Oysa bu asgari yaşlar 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'da 18 ve 17 olarak belirtilmekteydi.³⁹⁻⁴¹

1926 yılında, 1889 İtalyan Ceza Yasası devralınırken küretaj gibi hususlarda sekülerleşen katolik hukukunun denetimi de devralınmıştır. 1938 yılında bu gibi maddeler İtalya'da 1930 yılında şekillenen Codici Rocco'nun "İrkin bütünlüğüne ve sağlığına karşı cürümler" bölümüyle değiştirilmiştir. Kadınların küretaj olarak ya da zina yaparak sadece ırkın bütünlüğünü ve sağlığını değil, kamu ahlakını ve ailenin temelini de sarsabilecekleri kabul edilmiştir. Kadınların bedenleri devletin ve ailenin keşiştiği noktayı sağlamaştıran önemli birer aygıt hâline gelmeye başlamış, namus da bu önemi kapsayacak şekilde devlet tarafından yeniden tanımlanmıştı. Çocuk düşürmek engellenmeye çalışılıyorduydu da eğer namusu kurtarmak adına gerçekleştiriliyorsa -yakın zamana kadar-ceza da indirimine de gidilebiliyordu.³⁹⁻⁴¹ Dönemin bir diğer uygulaması olan bekârlık vergisinin yürürlüğe konmasının, bekâr insanları evlenmeye teşvik edebilmek amacıyla yönelik olduğu uygulanan nüfus politikaları genel olarak değerlendirildiğinde varılan sonuç olarak değerlendirilmiştir. "Evlenmekten maksat, çocuk yetiştirmektir" diye amacın net ortaya konduğu mesele ile ilgili 1927 yılında yapılan umumi tahrir sayımına göre; bekârı en çok iller İstanbul, İzmir ve Ankara iken, Isparta bekârı en az il olarak belirlenmiştir.^{42,43}

Çocuk düşürmenin yasaklandığı dönemde, halkın bilinç düzeyini artırmak ve onları sağlıklı ve çok çocuklu olmaya teşvik etmeye yönelik çalışmalara, Haziran 1921 tarihinde kurulan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin katkıları önemlidir. Kapsamlı bir sosyal hizmet sunan Cemiyet, Türk Devleti'nin benimsediği çocuk davasının başarıya ulaşmasında etkin rol üstlenmiş; Gürbüz Türk Ço-

cuğu yetiştirmek, çocuk yetiştirenlere yönelik bilgi vermek, yaşamı zorlaştıran türlü olumsuzluklar yüzünden Türkiye Cumhuriyeti'nde azalan nüfusu artırmak, salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele, bebek ve çocuk bakımı konusundaki bilgisizliği gidermek için gayret göstermiştir. Devlet, uzun savaşlar sonrasında sıtma, kolera, dizanteri, tifüs ve veba gibi salgın hastalıklarla iş gücünün büyük bir kısmını kaybetmişti ve üretken nüfusa ihtiyacı vardı. 1920'li ve 1930'lu yılların Türkiye'sinde nüfus konusu politik, askeri, sosyal ve ekonomik açıdan gündemin en üst sıralarında olduğundan; bu yıllarda, halk arasında geniş tahribat yapan hastalıklarla mücadele edilmiş, hem ülkenin sıhhi problemlerinin çözülmesine çalışılmış hem de nüfus artışını engelleyen meselelere çözümler aranmıştır.⁴⁴⁻⁴⁶ Yine Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin çalışmaları ile 23 Nisan 1927'de bu tarih, "Çocuk Bayramı" olarak duyurulmuştur.⁴⁷ Her yıl büyük coşkuyla kutlanan bu bayramın çocuk bayramı hâline getirilmiş olması, çocuklara bu ülke için nasıl bir görev yüklediğinin apaçık kanıtıdır.⁴⁸ Yapılan kutlamalara 30'lu yıllardan itibaren Gürbüz Çocuk Müsabakaları da eklenmiş, etkileri geniş yankılar yaratmıştır. Gürbüz Çocuk Politikası'nın devamı olan bu müsabakalarda konuyla ilgili konferanslar veriliyor, çocuklar belli alanlarda yarışıyorlardı (Resim 2).^{49,50}

Türk devleti, ulusal politikasının gereği Atatürk İnkılâplarına sahip çıkacak gençlere ihtiyaç duymaktaydı. Atatürk, Cumhuriyet'i gençlere emanet ettiğini ve ilkelerinin sürekliliğinin sağlanması için gençliğe güvendiğini her konuşmasında dile getirmekteydi. 1 Mart 1922 tarihinde TBMM'nin açılış konuşmasında Atatürk, memleketin istiklalinin ruhi unsurlarla donatılmış, çalışkan-hassas-milliyetçi olması beklenen gençlere ait olduğunu belirtmiştir.⁴⁶ Bu hassasiyet reis-i cumhurun söylemlerinde kalmamış, gençliğin korunması için yasal düzenlemelere de gidilmiştir. "Sağlam ve Gürbüz nesiller Türkiye'nin mayasıdır." sözleriyle Cumhuriyet'in 10. yılına damga vuran Atatürk'ün, ruhen ve bedenen donanımlı nüfus isteğiyle "Gürbüz Çocuk Yarışmaları" için aileler ve çocuklar teşvik edilmiştir. Beden terbiyesi ve sporun önemi dönemin pek çok gazetesinde yer alır iken, 1924

yılı ilkokul müfredatı içerisine "terbiye-i bedeniye" dersi konmuştur.⁵¹ "Vatan için milli bir vazife telakki et (...) Her millet fikren ve ahlaken olduğu gibi bedenen de yükselmeye çalışıyor (...) Milletlerin istikballeri, çocuklarına vereceği fikri, ahlaki ve bedeni terbiyenin mahiyeti ile aynı ayarda olabileceğine herkes inandı." sözleriyle Selim Sırrı Tarcan, çocukların bedensel gelişmelerinin önemini vurgulamıştır (Resim 3).^{37,52,53}

Bazı üniversiteler, üniversite bünyesinde çocuk bakımı kürsüleri kurmuş, çocuk yetiştirme

RESİM 2: Atatürk'ün Himaye-i Etfal'in koruyuculuğunu kabul ettiğini gösteren belge. Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti, Baş Kitabeti, Evrak ve Tahrirat Kalemi, 1143. Ankara, 1.8.337.

RESİM 3: Konyalı Gürbüz bebek; Yeni Asır, 20/01/1932.

bilimi dersleri verilmeye başlanmış, çocuk bakım evleri, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlar oluşturulmuştur. 1915 Darülfünun Tıp Fakültesinde çocuk hastalıkları, sonrasında 1923 yılında aynı fakültede puerikültür, 1933 reformu ile İ.Ü Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Bakım Kürsüleri ve Şişli'de Çocuk Hastanesinin açılması, bu kürsülerin odak konusu olan çocuk sağlığının önemini göstermektedir (Resim 4).⁵⁴

Sağlıklı bir neslin yetiştirilmesi için, doğacak çocukların sağlıklı olması için önceden tedbir almayı işaret eden aşağıdaki maddeler, 24 Nisan 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu içinde yerlerini almış ve uygulamaya konmuştur.

“Madde 122. Evlenecek erkek ve kadınlar evlenmeden evvel tıbbi muayeneye tabidir. Bu muayenenin sureti icrası ve teferrüatı hakkında Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletince bir nizamname neşrolunur.

Madde 123. Frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankr, cüzzam ve bir marazı akliye müptela olanlar evlenemezler. Bu hastalıklar tedavi edilip, şifa bulunduğu tabip raporu olmadıkça nikâhları aktolunmaz.

Madde 124. İlerlemiş sari vereme musap olanların nikahı altı ay tehir olunur. Bu müddet zarfında salah eseri görülmezse bu müddet altı ay daha temdit edilir. Bu müddet hitamında alakadar ta-

bipler her iki tarafa bu hastalığın tehlikesini ve evlenmenin mazarratını bildirmeğe mecburdur.

Madde 125. Süt annelik yapacak kadınlar zührevi hastalıklarla sari vereme ve cüzzama musap olmadıklarını müspit tabip raporları alırlar. Raporlar her altı ayda bir tecdit olunur. Bu raporu olmayan kadınların süt annelik etmesi ve rapor talep etmeden herhangi bir kadının süt anneliğe kabul edilmesi memnudur. Resmi tabipler süt annelik edecek kadınları meccanen muayene ve raporlarını ita ederler.”⁵⁵

Beden sağlığının geliştirilmesi için 16 Temmuz 1938 tarih ve 3961 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü Ankara'ya bağlanmış, buranın ulusal spor temas ve münasebetlerinde görevli merci olduğu belirtilmiştir. Direktörlük, yıllık toplantılar, bütçeyi tetkik etmek, teşkilatı ilgilendiren talimatnameleri hazırlamakla görevlendirilmiştir. Her bölgede bu işlerle ilgilenmesi için vilayet teşkilatı kurulmuştur. Gençlerin beden terbiyesi ve spor eğitimlerinin bu kanun ile kurulacak ve bu kanun hükümlerine intibak ettirilecek olan kulüpler ve gruplar vasıtasıyla yapılacağı, köy kasaba şehir ve müfrid mahallelerce kulüpler kurulacağı duyurulmuştur.^{52,56} Dönemin tüm gazetelerinde spor istenilesi, sağlıklı nesiller için gerekli, özellikle kadınlar için de önerilen bir durum hâline gelmiştir. Sağlıklı nesiller için spora

RESİM 4: Solda: Gürbüz Türk çocuğu yetiştiriciler için ideal kadın tipi, Himayeye muhtaç çocukları millî bir nesil yaratılışın öyküsü “Anne ve çocuklar” birinci vazifeniz...Sağda: 12 yaşından 15 yaşına kadar kız ve erkek çocuklara mahsus İsveç usulü terbiye-i bedeniyye kitabından. Selim Sırrı Tarcan. Muallimlere rehberlik için yazdığı bölüm.

olan bu yoğun ilgi sonrasında da kanun ile desteklenmiştir. Umum müdürlüklerine gönderilen tamim ile birlikte husus ülkede oturtulmaya çalışılmıştır.⁵⁷ Samsuna ayak basılan tarih olan 19 Mayıs, 1938 yılından itibaren “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.” temasıyla Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiş ve o tarihten itibaren bu bayram hem zihinsel hem bedensel olarak mükemmel tanımlanan gençlere ithaf edilmiş ve kutlanmaya başlanmıştır.^{53,56,57}

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ SAĞLIKTA ULUSALLAŞMA ÜZERİNE FİKİRLERİ

Devletin ve elitlerin öjeni söylemine, Halkevlerinde verilen konferanslar, düzenlenen gürbüz çocuk yarışmaları ve popüler neşriyat ve süreli yayınlar aracılığıyla halkın da dâhil edilmeye çalışıldığı düşünülmektedir.^{3,36}

Halk sağlığına önem veren sağlık profesyonelleri hem sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hem de aile planlaması ile ilgili çalışmalar yürütmüşlerdir. Özellikle 1930 yılından sonra çeşitli yayınlarda, nüfus artırma yolunda bilinçli bir politikanın izlenmesinin gerektiği farklı boyutları ile tartışılmıştır. Bu yayınlarda, Türkiye'nin istenilen nüfus artışını gerçekleştirebilecek potansiyele sahip olduğu, Türk kadının doğurgan olduğu, ancak bunun için ölüm oranının indirilmesi ve “medeniyet ve kültür alanında” gelişmelerin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ş. Süreyya Aydemir (d.1897-ö.1976) 1932 yılında “Kadro” dergisinde bunu şu şekilde dile getirmektedir: “Aşikâr bir şey ki, Anadolu Türkü mütereddi bir ırk değildir ve Türk kadını çok doğurgan ve doğurmayı seven bir kuvvettir. Fakat gene aşikâr bir şey ki dağlarımız, ovalarımız nüfus kalabalığından taşmıyor... Çocuğa karşı şefkatsiz olan ana tipi, bizim memleketimizin tanımadığı, işitmediği bir şeydir. Fakat doğuran ananın elinden çocuğunu hastalık, bakımsızlık, fakirlik vaktinden evvel kapıyorsa bunda sorumlu olan, o ananın kendisi değildir... Anaya çocuğunu ve çocuğa sıhhatini temin etmek işi, dünyanın her yerinde artık bir devlet meselesi olmuştur... Hedefimiz, ileri, teknik, tok, şen ve kalabalık bir Türk milletidir...”³⁹⁻⁴¹

Ayrıca, dönemin sağlık politikalarına yön veren kongrelerinden olan 17-19 Ekim 1938 tari-

hinde toplanan, VII. Milli Türk Tıp Kongresi'ne öjeni konusu damga vurmuştur.⁵⁶ Kongrenin Ankara'da toplanacağı ve Sağlık Bakanı Refik Saydam tarafından açılacağını belirten gazeteler, neslin ıslahı konusuna geniş sayfalar ayırmışlardır.⁵⁷⁻⁵⁸ Yararsız sayılan genlerin üremesini engelleyerek, yararlı sayılan genleri destekleyerek ailelerin, nüfus topluluklarının ya da insanlığın genetik mirasını amaçlayan yöntemler için tedbirler alınması, yetişecek neslin sağlamlığı açısından sadece irsi hastalıklar karşısında tıbbi çare olarak kısırlığın düşünülebileceği, akraba evliliklerinin kusurlu genleri çoğaltmada etkili olduğu belirtilmiştir. Prof. Dr. Ali Esat Birol, Hazım Tiner, Abdülkadir Noyan gibi alanlarında uzman hekimlerin önerdiği bir kavram olan öjeni için pek çok görüş bildirilmiştir. Evlenmeden önce tıbbi muayene hakkındaki yasanın o dönem için ne kadar doğru olduğu bir kez daha vurgulanmıştır. Kongre, “*Kuvvetli, kültürlü olarak dünyada layık olduğumuz mevkii tutmak için yeni esaslara uygun nüfus siyaseti takip ve tatbik etmemiz lazımdır.*” sözleriyle kapatılmıştır.^{29,56-60}

Dönemin aydın kesiminin öjeni düşüncesinden etkilendiğini görebilmek adına, Mazhar Osman'ın 1939 yılında düzenlediği öjeni üzerine konferansında, Fahrettin Kerim Gökay'ın (d.1900-ö.1987) “İrk Hıfzıssıhhasında İrsiyetin Rolü ve Nesli Tereddiden Korunma Çareleri” başlıklı yazısı önemlidir. Gökay bu yazıda; “*Türk ırkının bozulmasını önlemek için sağlıklı çocuklara önem verilmesini vurgulamış, ayrıca kalıtsal olarak ırkın sağlığını bozan en önemli faktörlerden birini de ırkların karışması*” olarak belirtmiştir. İrk karışmasını tek vücutta iki ruh örneğiyle örnekleyerek böyle bir evlenmenin ahlaken zayıf, sadakatsiz ve kudretsiz ırklar ortaya çıkacağını söylemiştir.^{3,36}

Öjeni faaliyetleri içerisinde değerlendirilebilecek diğer bir nokta, devletin ortak yararı tanımı çerçevesine katkı vermek gerektiğine olan vurgudur. Bedene ait denetimle ilgili konularla birlikte evlenme, üreme gibi konularda öjeni taraftarları tarafından büyük yankı bulmuştur. Bunlar doğrultusunda hangi insanların evlenebileceği, hangi aylarda çocuk yapılmasının daha doğru olacağı, hiç

çocuk yapmaması gereken çiftler, normal bir kadının sahip olması gereken bedensel ve toplumsal özellikler tanımlanmıştır. Bunu savunan kişiler arasında Fahrettin Kerim Gökay, “Milli Nüfus Siyasetinde Eugénique Meselesinin Mahiyeti” başlıklı yazısında, tek bir bireyin felaketinin toplumun diğer tüm üyelerini etkileyeceğini, o yüzden sağlıklı üreme pratiklerinin herkes üzerinde geçerli olması gerektiğini vurgulamıştır. Anne ve babaların özellikle yılbaşı gecesi yapılmış olan çocuklardan kaçınmaları gerektiği, aşırı alkol tüketilmiş bir gece yapılan çocukların pek çoğunun hastalıklı-geri zekâlı olacağına yaptığı vurgu da ilgi çekicidir.^{3,36,37,53,61} Konuyla ilgili Server Kamil, alkol-frenji-tüberküloz-çiçek gibi hastalıkların gelecek neslin sağlığını olumsuz etkileyeceğini ve bu kişilerin topluma sosyal-ekonomik yük oluşturacağına dair söylemleri, elemecilik üzerine ortaya konmuş ilginç düşüncelerdir.

Konu üreme olunca üremenin pek çok kanun ile düzenlenmeye gidilmesi ile oluşturulan nüfus politikalarında Türk mevzuatının hedef kitlesi; kadın, dolayısıyla kadın bedeni olmuştur. Aynı dönemde Mazhar Osman’dan Besim Ömer Akalın’a kadar birçok doktor, devletin doğrudan nüfus işine el atmasını savunmaktadır. Kadın bedeni dönem için herkesin üzerinde fikir beyan ettiği bir duruma gelmiştir. Üreme ve dolayısıyla kadın bedeni üzerinde söz söyleyen ve kadına belli görevler biçen aydınlar mevcuttur. Bunlardan F.K. Gökay, üremenin ve nüfusun denetlenmesi ve desteklenmesi için kadınlara bazı görevler yüklemektedir: “*Ev kadınlığı, annelik, çocuğun büyüme ve terbiyesiyle meşgul olma gibi görevler yanında, kadının hayat savaşı içinde olmaması gerekliliği de vurgulanmıştır. Gökay, hayat savaşının, kalıtsal annelik ve ev kadınlığının dejenerasyon yaşamasına sebep olacağı*”^{53,61} mı belirtir.

İlk kadın-doğum kliniği kurucusu Besim Ömer Akalın (d.1862-ö.1940) da doktor ve ebe hanımların yanında, gebe kadınlara ve doğum yapan kadınlara da pek çok önerileri bulunan yazılara sahiptir.⁶² Besim Ömer Akalın, sağlıklı ırk ve nesiller yaratılmasının milli bir görev olduğunu düşünlenlerdendi. Akalın, ırk meselesine o denli önem vermekteydi ki ırk mevzusunda temel görevi ka-

dınlara vermiştir. Demokratik Cumhuriyetin kökleşmesi için anne terbiyesinin çok önemli olduğunu söyleyerek, anneliği yüceltmekte kadınlara sadece annelik için iltifatlarda bulunmaktadır. Yeni Cumhuriyet’in “yeni kadın”ının eğitilmesinde rol oynaması gerekliliğine vurgu yapmış ve artık “Yeni Kadın”ın tazelik, güzellik, güç, sağlık ve başarı fikirleriyle beraber anılmaya başlandığını belirtmiştir.⁶¹ Dönemin büyük kitlelerine ulaşan gazetelerinde de kadına; kendine bakması, spor yaparak daha sağlıklı olması öneriliyor, bu konuda yoğun reklam çalışmalarına yer veriliyordu.⁶³

Oluşturulmaya çalışılan politikalarda İtalya ve Almanya örnek alınan iki ülkeydi. İtalya’daki uygulamalar yakından takip edilmekte, bu konuda yayınlar Türkçe’ye çevrilerek yayımlanmaktaydı. Bu çerçevede Gaetano Zingali tarafından yazılan ve Mussolini’nin nüfus politikasını açıklayan “Nüfus Kemiye ve Kemiyeçe İnkişafı İçin İtalya’da Alınan Tedbirler” başlıklı kitapçık, 1932 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır. Bu çalışmada, Mussolini’nin benimsediği nüfus siyaseti “azami doğum ve asgari ölüm” biçiminde formüle edilmektedir.⁴⁰ İtalya ve Almanya örneğinde olduğu gibi, çalışan kadının çocuk doğurmak üzere işlerini bırakmaları için devlet desteğinin bağlanması gerektiğini söyleyen Akalın, evlenirken asıl meselenin çiftlerin herhangi bir bedensel rahatsızlığının olup olmadığının tespiti. Bununla ilgili ailelerin üç nesil önceye kadar araştırılıp herkesin fizyolojik ve patolojik durumunu ortaya koyan “sıhhat defterlerinin” oluşturulmasını istemektedir. Onun için evlilik sağlıklı çiftlerin milli amaç doğrultusunda verdiği rasyonel kararın sonucu olmalıdır. En genel düzeyde milli ilerleme yolunda kuvvetli-kudretli-sağlıklı, çalışabilecek nesiller yaratma gayesi o dönem düşünürlerin benimsediği bir durumdur. Devlet, evlenecek kişilerin herhangi bir hastalıktan mustarip olmamasını teminat altına almalıydı. Böylece evlilikten hastalıklı ve muhtemelen ilk bir yıl içinde ölecek çocukların olması önlenbilirdi. Rejimin propaganda faaliyetlerinden etkilenen ailelerin yanında hekimler de paylarını almaktaydılar. Sadece “klinik göz” değil, artık “her eve girmek ve kontrol etmek” gerekiyordu, bu

da bireysel bedenden toplumsal bedene geçmek adına bir adımdı.⁶¹

Sağlıklı bir nesil sağlayarak nüfusu artırmak için, “Her memur her devlet adamı, evlenmiş ve kırk yaşında en az 3 çocuk sahibi olmuş olmalıdır. Bu, rastgele bir kişiyle evlenerek değil, belli vasıflara sahip kişilerle olmalıdır. “İstikbal çocuğu eğri bacaklı-çıkık karınlı, soluk benizli, boş kafalı olmaz, böyle bir çocuk yarın için bir şey vaat edemez.” görüşü bizzat Akalın’a ait olup, nüfusun büyüklüğü için nitelikli bir büyüklük amaçlandığının göstergesidir.⁶⁴ Anne babanın zeki, kuvvetli, sağlıklı olmasının yeni nesiller için önem taşıdığı en çok vurgulanan konular içerisinde yer almaktadır.⁶⁴⁻⁶⁶

Sadece Türkiye’de değil, Avrupa’nın pek çok ülkesinde de çok çocuklu aileler istenmekteydi. Örneğin; İtalya’da evliliği geciktirmemek âdet edinilmişti, böyle bir gecikme hem çocuk sayısını azaltabilir hem de zürriyetin kalitesini düşürebilirdi. İtalya’nın bu siyasetinin ülkemizdeki yankıları, yaş aralığı 25-65 yıl olan bekâr erkeklere 1 Ocak 1927 yılından itibaren bekârlık vergisi uygulanmasıyla bulmuştur.⁶¹

YENİ ULUS YARATMA ÇABALARI DOĞRULTUSUNDA BULAŞICI HASTALIKLAR İLE MÜCADELE

Bulaşıcı hastalıklar, yeni kurulan Türk Devleti’nin en büyük problemlerinden biri olmasının yanında, genel olarak milletlerin kalkınmalarının önündeki önemli engellerden de biridir. Sağlıklı bir neslin oluşturulması isteniyorsa bulaşıcı hastalıkları ortadan kaldırmak elzemdir. Kişiler bulaşıcı bir hastalıktan mustarip iseler topluma karışmaları ve ülke kalkınmasında yer almaları oldukça güçtür. Cumhuriyet’in ilk ve izleyen yılları verem, sıtma ve frengi başta olmak üzere; çiçek, difteri, lekeli humma, kolera, veba, dizanteri, tifo, tifüs, trahom, bağırsak hastalıkları ve diğer bazı bulaşıcı olan/olmayan pek çok hastalıkla mücadele ile geçmiştir.^{67,68}

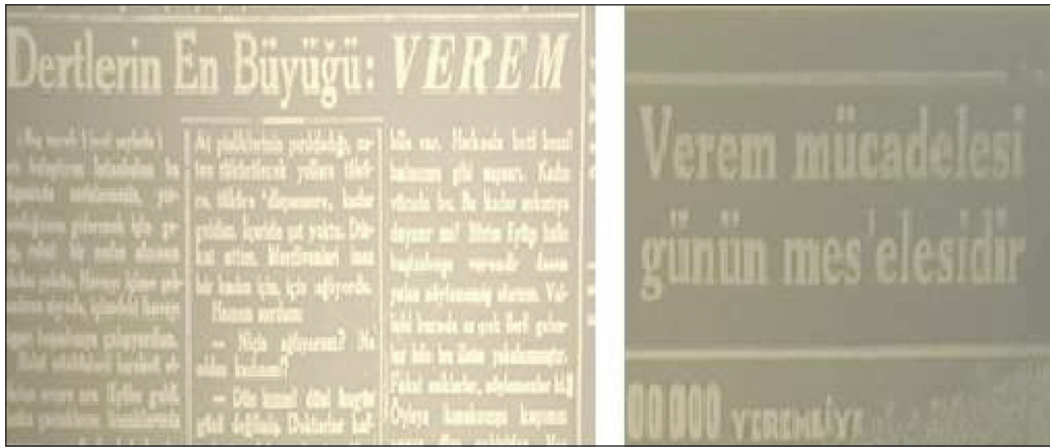
Dönem için Türk Devleti’nin sağlık politikasına bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası genel sağlık koşullarını iyileştirici ve beraberinde koruyucu sağlık hizmetlerine verilen ihtimamın artırılmış olduğu ve bu surette salgın

hastalıkların önlenmeye çalışıldığı düşünülmektedir.⁶⁹ Bulaşıcı hastalıklarla mücadele kapsamında, verem dispanserleri açma, trahom, sıtma, frengi ve kuduz hastalıklarıyla mücadele etme, Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Hıfzıssıhha Okulu açılması, Milli Tıp Kongreleri düzenleme ülkenin sağlık durumunu düzeltme gibi çabalar gösterilebilmektedir. Aynı dönemde, 17 Mayıs 1928 tarihinde Umumi Hıfzıssıhha Kurumu kurulmasına dair kanun ile Sivas ve Ankara’daki kimyahaneler birleştirilerek Hıfzıssıhha Kurumu oluşturulmuştur. 24 Nisan 1930 tarihinde kabul edilen ve hâlen yürürlükte olan, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ise halk sağlığını koruma ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili kapsamlı ilk kanundur. Dönemin sağlık bakanı Refik Saydam, 1937 yılına kadar bakanlık yaptığı dönemde bulaşıcı hastalıklardan korunma ve halk sağlığı çalışmalarında bulunmuş, sıtma, verem ve trahom gibi en yaygın hastalıklar mücadelede en çok önem verilen hastalıklar içerisinde yerini almıştır.^{70,71}

Veremle Mücadele

Cumhuriyet’in ilanından sonra, başta verem ve diğer tüm bulaşıcı hastalıklarla mücadele yoğun bir şekilde devam etmiştir. 1923 yılına gelindiğinde Dr. Behçet Uz’un çabaları ile İzmir Verem Savaş Derneği, hemen ardından 1924 yılında Heybeliada Sanatoryumu kurulmuştur.^{68,72} 1925 yılında I. Milli Türk Tıp Kongresi’nin temel konuları, dönemin sağlığına en büyük zararı veren hastalıkların başında olan sıtma ve veremdir. Özellikle 1927 yılındaki II. Kongre’de ise verem, trahom ve onlarla mücadele temel konular olmuşlardır. Kongre sırasında 32 maddeden oluşan, Verem Mücadele Dispanserleri Talimatnamesi de yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra verem mücadelesinin ve bu mücadeleyi verecek ekibin bu talimatname doğrultusunda hareket etmesi kanunlaşmış, başlatılan çalışmalar sonrasında 1927 yılında İstanbul Verem Savaş Derneği kurulmuştur. Aşılama 1927 yılında başlamış, Bacillus Calmette-Guérin (BCG) aşısı verimli annelerden doğan 100 çocuğa uygulanmıştır (Resim 5).⁷⁰

1930 yılında Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda da veremle savaşa büyük önem verilmiştir. Yapılan

RESİM 5: Cumhuriyet Gazetesi, 09.08.1932.

tüm bu çalışmalar sonrasında, dispanser sayısı 1930'lu yıllarda 2, 1950'li yıllardan sonra ise 41'e çıkmıştır.⁷³

Trahomla Mücadele

Kişide körlük gibi çok önemli hasarlar bırakan trahom, ülkemize Kuzey Afrika ve Mısır'dan gelen ve ülkemizin güney bölgelerinde yaklaşık 3 milyon kadar kişiye sirayet eden dönemin önemli bulaşıcı hastalıklarındandır. Refik Saydam, 1924 yılında çeşitli göz uzmanlarından bilgi toplayarak Ankara Numune Hastanesi göz hekimi Vefik Hüsnü Bulat'ı İç ve Güney Anadolu'ya incelemeler yapması için göndermiştir. Bolat, yaptığı çalışma sonuçlarını, 1927 yılında 2. Milli Tıp Kongresi'nde "Türkiye'de Trahom Coğrafyası" adı altında açıklamış, yine aynı kongrede Prof. Dr. Niyazi Gözcü de "Trahom Tedavisi ve Trahomla Mücadele" adı altında bildiri sunmuştur. Bildirilerde bu sağlık sorununun bu kadar yayılmasının sebebinin ihmal ve duyarsızlık olduğu vurgulanmış, ileri derecede yayılmaya bağlı bazı şehirlerde değneklerle gezenlerin değneksiz gezenlerden fazla olduğu bildirilmiştir.⁷⁰ Mücadele, 1925 tarih ve 981 numaralı Kanun'la Trahom Savaş Kanunu çıkarılması ile yasallaşmış, 1927 yılındaki II. Türk Tıp Kongresi'nde milli sağlık sorunu olarak belirlenmiş ve çözülmesi öncelenmiştir. 1930 yılındaki Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 99-102 maddeleri trahomla ilgili olup, bildirilmesi zorunlu hastalıklardan kabul edilmiştir. Bu yıllarda nüfusun 16.000'ni yatırılarak; 35.000'ni ameliyatla, 16 milyonu ise ilaçla tedavi edilmiştir.⁷³

Frengi ve Zührevi Hastalıklar ile Mücadele

Frengi, Avrupa'dan 19. yy'da gemilerle Karadeniz sahillerinde etkili olan, organ ve sinir sistemi üzerinde tahribat bırakan, sakat çocuk doğumları, düşükler gibi yeni cumhuriyetin nüfusunun niteliği üzerine olumsuz etki bırakan, ölüme kadar sonuçlara sebep olan bir hastalıktır. İlk yasal çalışma, 18 Ekim 1915 tarihinde "Emraz-ı Zühreviyenin Men-i Sirayeti" (Zührevi Hastalıkların Yayılmasının Engellenmesi)'dir. Nizamname, zührevi hastalıkların yayılması ve bulaşmasını engellemek amacıyla özel bir örgüt kurulmasını öngörmekteydi. Bu örgüt çıkardığı talimatname ile bu hastalığın tedavisinin devletçe yapılacağını bildirmiş, bu doğrultuda frengi tarama ekipleri ve zührevi hastalıklar hastanesi kurulmuştur. 1921 yılında 90 numaralı "Frenginin Men-i Sirayet ve İntişârının Tahdidî Kanunu" ile frengililerin devlet tarafından parasız tedavisi mümkün olmuş, hastanın kimliği açıklanmadan ihbarı, hastanın kendini tedavi ettirmesinin icbarı, bilerek bulaştırması durumunda cezalandırılması, frengi hastasına zorluk çıkaran tabibin de cezalandırılması gibi maddeler düzenlenmiştir.^{74,75} 1925 yılında Frengi Komisyonu oluşturulmuş ve bu komisyonun çalışmaları doğrultusunda, 1926 yılından itibaren hastalığın sık görüldüğü şehirlerde özel mücadele planlanmıştır. Ayrıca, III. Türk Milli Tıp Kongresi'nde konular içerisinde frengi de yerini almıştır. Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda da bildirilmesi zorunlu hastalıklar içinde kabul edilen hastalık, dönemin en çok mücadele gerektiren hastalıkları içerisinde gösterilebilmektedir.⁷⁰⁻⁷³

Sıtma ile Mücadele

Savaştan yeni çıkmış harap Türk devletinin her yeri bataklık ve su birikintileri idi. Sıtma hastalığının çokluğu da olası bir sonuçtu. 1923'lü yıllarda ülkede %70-90 arası sıtmalı mevcut iken, 1940'lı yıllar da oran %1,1'lere inmiştir. 1920'li yıllarda ülkenin nüfusunu kötü etkileyen gelişiminin önünde büyük problem yaratan sıtma, frengi, verem, zührevi hastalıklar ve trahomla mücadelenin önemsendiği ve başladığı yıllardır. Hepsiyle ilgili hükümlerin yer aldığı ve bu hastalıklarla mücadeleyi gündemine koyan Hıfzıssıhha Kanunu ise önlem için çarelerin üretildiği kanun olması sebebiyle büyük önem taşımaktadır.⁷³

Çiçek Hastalığı ile Mücadele

20. yüzyıl verileri incelendiğinde, çiçek hastalığından ölüm oranı 300-500 milyon arasındadır. Bu sayının diğer salgınlar ve savaşlardan ölümlerin iki katı olduğu görülmüştür. Tedavisi olmayan hastalığın korunma yolunun aşılama olması nedeni ile, 1892 yılında yerel aşı üretim merkezi kurulmuş, 1920-1921 yılları arasında Sivas'taki aşı kurumunda çiçek aşısı üretimine başlanmıştır. 1921 yılında 3.269.000 kişilik aşı üretilmiştir. 1928 yılında çıkarılan Hıfzıssıhha Kanunu kapsamında yapılan çalışmaların da etkisiyle, 1929 yılında İran'dan gelen çiçek salgını başarıyla atlatılmıştır. Türkiye'de aşılama hizmetlerinin verilmesine 1930 yılında başlanmıştır; önce çiçek, daha sonra sırasıyla difteri, boğmaca, tetanoz, BCG, polio ve kızamık aşuları uygulamaya girmiştir.⁷⁰

SONUÇ

Yeni bir devlet kurmak ve onu dünya düzeni içerisinde kabul ettirebilme çabaları, genç Cumhuriyet'in dünyanın o döneme ait genel fikir akımı olan ulus-devlet ve ulusallaşma metodunu merkeze alarak ırk ıslahı çalışmalarına yön vermiştir. Ulus-devlet çalışmaları dilde, tarihte, şuurda, hars kavramı ile bir zemine oturtulmaya çalışılır iken; bu gayretler, neslin sağlıklı ve tam olması hususunun önemini ortaya çıkarmış, pek çok yasa ve dönemin uygulamalarında konu yoğunlukla yer işgal etmiştir.

Gençliğin korunması-yetiştirilmesi ile ilgili politikalar yanında, dönemin önde gelen siyasetçileri-

nin de sözleri dönem sağlık siyasetine yön verir nitelikte idi. "Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur", "Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim." deyimi nesillerden beklenen özelliklerin anlaşılmasını sağlaması açısından önemlidir.

Dil, tarih, şuur da yapılan çalışmalar daha fi-kirsel boyutu ilgilendiren çalışmalar olarak değerlendirilebilmektedir. Oysa sağlık alanında bir ulusallaşma ya da ulusal devlet için sağlıklı nesiller yaratma çalışmaları, fiziksel boyutları olan ve genler üzerinde değişime yol açabilecek hususları ile daha özene ihtiyaç duyan alanlardır.

Cumhuriyet'in ilk kurulduğu ve Atatürk dönemi içerisindeki sağlık yasaları, niteliksel bir nüfusa vurgu yapan, sayının artırılması temel görüş olsa da bunun sadece niceliksel olamayacağını vurgulandığı, mevcut olan neslin sonradan sağlıklı hayat sürebilmeleri için desteklendikleri, teşvik edildikleri bir özellik taşımaktadır. Yasalar içerisinde evlilik öncesi muayenelerde bazı yapısal ve salgın hastalıklara sahip olan kişilerin evlenmeleri ile ilgili hükümlere de rastlanmaktadır. İncelenen dönemde, sağlık camiası içerisinde bazı ileri gelenlerin genlere de müdahale edilmesi, kadın bedeni üzerinde söz sahibi bazı düşüncelerin de olduğu görülse de olayla ilgili olarak uygulamada bu kadar ileri gidilmemiş, hars kavramı içerisinde neslin ıslahı temel politika seçilmiştir.

Günümüzde neslin iyileştirilmesi üzerinde yapılan çalışmaların ise genetik bilimi alanına özgü bazı etkinlik-uygulamalar ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda dikkat çeken önemli konular; genom haritalanması ya da "Human Genom Project" projesi, genetik tarama, gen müdahalesi ve gen tedavisidir. Genom Projesi, genlere müdahale yoluyla daha sağlıklı, mükemmel, daha uzun süre yaşaması mümkün, birçok kronik hastalıkla karşılaşma riski az olan insanlardan oluşan bir toplum oluşturma çabası içindedir. Genetik haritalamanın prenatal tanı testleri ile bir arada kullanılması, gebeliği sona erdirerek bazı hastalıkları engelleme günde gelmesi gibi konu ve uygulamalar genel olarak olumlu bulunması yönüyle öjeniye meşruiyet yolunu açmaktadır. Haritalamanın in vitro fertilizasyon uygulamaları ile bir araya gelmesi ise embriyonun ileride dönüşeceği

bireyin bedensel zihinsel-kişisel özelliklerine müdahale edilebilmesini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, genetik danışmanlıkta danışanın kendi kendine öjenist bir yaklaşım göstermesi söz konusudur. Genetik bilimi, sağladığı olanaklar bakımından iyimser bir bakış açısıyla insan için kayda değer iyi bir unsur olarak nitelendirilse de soyu arındırmaya, yani öjeniyeye; dolayısıyla bireyler ve toplumlar arası ayrımcılığa neden olabileceği de gözden kaçırılmamalıdır.^{76,77}

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi

alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Ünder H. [Social darwinism thought in Turkey]. Bora T, Gültekin M, editörler. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2009. p.427-37.
- Öktem Ü. [Effects of Darwin's theory of evolution in Tanzimat]. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi. 2011;1-24.
- Kaya EE. [In the early republic period in the nation-building process race and racism (1923-1938)]. Journal of the Academic Elegance. 2015;2(3):1-9.
- Kılıç M. [The typology of the Turkish nationalism in the early period of the republic]. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2007;16:113-40.
- İnan A. Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları. 1. Baskı. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları; 2000. p.1vd.
- Aktar A. [Turkishization policies applied in the first years of the republic]. Tarih ve Toplum. 1996;156:4-9.
- Mardin Ş. Türk Modernleşmesi. 6. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 1999. p.20-6.
- Mardin Ş. İdeoloji. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 1997. p.16-8.
- Giddens A. [Racial efficiency and migration, sociology]. Sociology. Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel. 1. Baskı. İstanbul: Kırmızı Yayınları; 2008. p.546-8.
- Gökalp Z. [Principles of Turkishness]. IV. Bölüm: Hars ve Medeniyet. 7. Baskı. İstanbul: Varlık Yayınevi; 1968. p.27.
- Mardin Ş. Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 1998. p.20-1.
- Ortaylı İ. Batılılaşma Yolunda. 5. Baskı. İstanbul: Turkuaz Kitap; 2007. p.9-195.
- Georgeon F. [Resurrecting the water calling man]. Bora T, Gültekin M, editörler. Cilt 4. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2009. p.25-35.
- Aktar A. [Interpreting in Trakya Jewish events correctly]. Tarih ve Toplum. 1996;155:45-55.
- İşkan Kanunu. Kanun Numarası: 2510. Kabul Tarihi: 14.06.1934, Resmi Gazete Tarihi: 21.06.1934, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 2703.
- Berkes N. Türkiye'de Çağdaşlaşma. Kuyuş A, editör. 15. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 2002. p.527-55.
- İnan A. [Atatürk and history thesis]. Belleten. 1994;3(10):242-6.
- Çağatay S. [Race, language and ethnicity in Turkish nationalism in thirty years]. Bora T, Gültekin M, editörler. Cilt 4. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2009. p.245-50.
- Tan Gazetesi; 1.1.1936. p.1-5.
- Akşam Gazetesi; 1938. p.1-8.
- TBMM Zabıt Cerideleri. Cilt 5, Devre 3. İctima Senesi: 2.
- Bayraktar Ö. [Solar language theory: "manage to border between east and west"]. Spectrum: Journal of Global Studies. 2012;4:137-49.
- Tongul N. [Turkish letter revolution]. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. 2004;33:103-30. [Crossref]
- Tan; 1.1.1936. p.1-8.
- Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun. Kanun Numarası: 2007, Kabul Tarihi: 11.06.1932, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 11.06.1932, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3 Cilt: 13 Sayfa: 512.
- Yeni Asır Gazetesi; 20 Nisan 1937. p.1-8.
- Ulus Gazetesi; 21 Nisan 1936. p.1-6.
- Cumhuriyet Gazetesi; 30 Haziran 1935.
- Maksudyan N. [Measure the Turkishness]. Türklüğü Ölçmek (Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin İrkçi Çehresi 1925-1939). Tarih Toplum Felsefe Dizisi. İstanbul: Metis Yayıncılık; 2016. p.10-6.
- Topçu N. [Ourselves]. Hareket Dergisi-Fikir Sanat. 1939;1(4):112.
- Fikret T. [History of our neighbors]. Hareket Dergisi Fikir-Sanat. 1939;1(6).
- TBMM Zabıt Cerideleri. Kanunlar Dergisi. Cilt: 12, Kanun No: 2252. RG Yayın Tarihi: 06.06.1933, No: 2420.
- Akşam Gazetesi; 1 Şubat 1932. p.1.
- Saltık A. [Early republican era of health services in Turkey]. Ankara: Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD Resmi Sitesi. 2012;1-20.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. I-III, TTK. 5. Baskı. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları; 1997. p.305-8.
- Alemardoğlu A. [Politics of the body and eugenic discourse in early republican Turkey]. Body and Society. 2005;11(3):61-75. [Crossref]

37. Aydın MA. [Family declaration]. TDV DİA-İslam Ansiklopedisi C.18. 180178. 1989.
38. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası: 765. Kabul Tarihi: 01.03.1926, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 13.03.1926, Resmi Gazete Sayısı: 320.
39. Doğan M. [General overview of the population policy in Turkey]. Marmara Coğrafya Dergisi. 2011;23:293-307.
40. Oktay EY. [The population policies in Turkish Republic from the proclamation to the present]. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. 2013;7:31-53.
41. Akşit EE. [Population control approaches in late ottoman and republican periods]. Toplum ve Bilim. 2010;117:179-97.
42. Akşam Gazetesi; 28 Mart 1929. p.1.
43. Akşam Gazetesi; 26 Mart 1929. p.1-3.
44. Sarıkaya M. [Robust child contest]. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi. 2012;1(1):201-20.
45. Sarıkaya M. [In the first years of the republic, a social services agency: Turkey Protectorate-i Pediatric Society]. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Erzurum. 2007;34:321-38.
46. Sarıkaya M. [The public c;uest-house for the children of the community ofhimaye-i etfal during first world war and children]. Journal of Atatürk. 2003;3(3):193-203.
47. Akın V. [April 23 National History of Sovereignty and Children's Day]. PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi. 1997;3:1-6.
48. Akşam Gazetesi; 25 Nisan 1929. p.1-4.
49. Cumhuriyet Gazetesi; 25 Nisan 1930. p.1-6.
50. Cumhuriyet Gazetesi; 24-25 Nisan 1934. p.1-4.
51. Yeni Asır; 3 Şubat 1939. p.1-7.
52. Beden Terbiyesi Kanunu. Kanun Numarası: 3961, Kabul Tarihi: 16.07.1938, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 16.08.1938, Resmi Gazete Sayısı: 3961.
53. Çaha H. [Eugenics and abortion in Turkey]. İş Ahlakı Dergisi Güz. 2014;7(2):53-90.
54. Neyzi O. [A brief overview of the history of pediatrics in Turkey]. İ.T.F Çocuk Sağlığı Hastalıkları Ana Bilim Dalı. 2012;1-6.
55. TBMM Zabıt Cerideleri. Kanunlar Dergisi Cilt 8, No: 1489.
56. Ulus Gazetesi; 17 Ekim 1938. p.1.
57. Yeni Asır; 3 Mart 1939. p.1-7.
58. Yeni Asır; 14 Kasım 1937. p.1.
59. Arıkan A. [Turkey medical national congress (1923-1968) and turkey effects on health policy]. 1. Baskı. İstanbul: Türkiye Tıp Akademisi Yayınları; 2010. p.1.
60. Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamname. Kanun Numarası: 1593, Kabul Tarihi: 24.04.1930, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 21.09.1931, Resmi Gazete Sayısı: 1904 Yayınlandığı Düsturun Tertibi: 3. Cildi: 11. p.477.
61. Rasimoğlu İ, Gülser C. [The evaluation of population and public health debates in inter-war Turkey]. Lokman Hekim Journal. 2014;4(3):16-21.
62. Öztürk H. [Besim Ömer Akalin and his treatment by grape]. Lokman Hekim Journal Sixth Session. 2011;VII.
63. Cumhuriyet Gazetesi 12 Şubat 1930. p.1-8.
64. Beyinli G. [Midwifery in modern Turkey]. Elleri Tilsimli. 1. Baskı. İstanbul: Ayizi Kitap; 2015. p.1-32.
65. Balsoy GE. Geç Osmanlı Doğum Politikaları. Taylan E, editör. 1. Baskı. İstanbul: Can Yayınları; 2015. p.1-45.
66. Kaplan M. [Bugünkü Medeniyet ve Ferd]. Kara İ, editör. Hareket Dergisi (1947-53). 1. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları; 2015. p.6.
67. Gümüşçü O. [Turkey public health in transition from empire to republic and republic's first year]. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. 2003;126-46.
68. Ak B. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sağlık Hizmetleri. Türkler XVII. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları; 2003. p.1.
69. Çelik R, Ramazan E. [Acculturation of health within the framework of doctor's changing identity]. SDÜ Vizyoner Dergisi. 2016;7(16):61-74.
70. Özkaya H. [Fight against contagious diseases during the period of the republic]. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi. 2016;20(2):77-84. [Crossref]
71. Aydın E. [Health services in the foundation period of Turkish republic]. Ankara Ecz Fak Dergisi. 2002;31(3):183-92.
72. Tuğluoğlu F. [The struggle against tuberculosis in Turkey in the early republican period]. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları. 2008;13-14:1-26.
73. Rıdvan E. Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa. 1. Baskı. Ankara: İnönü Vakfı; 1992. p.1-27.
74. Hot İ. [Struggle with syphilis in our country]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2004;12(1):36-43.
75. Öztürk M. [Health services during republic period]. SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi. 1999;6(1):1-7.
76. Lewis MA, Tamparo CD, Tatro BM. Genetic engineering. Law, Ethics & Bioethics for the Health Professions. 7th ed. Philadelphia: F.A. Davis Company; 2012. p.190-210.
77. Halidi G. [Three eugenic dystopia: the crimson rivers, brave new world, gattaca]. Türkiye Biyoetik Dergisi. 2017;12(3):111-7. [Crossref]